

Motion till riksdagen 2019/20:3568

av **Ulf Kristersson m.fl. (M)**

med anledning av prop. 2019/20:155 Tillfälliga bemyndiganden i smittskyddslagen med anledning av det virus som orsakar covid-19

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i smittskyddslagen (2004:168) med de ändringarna att 9 kap. 6 a § första stycket 5 i stället ska ha följande lydelse: ”tillfälligt möjliggörande av inbördes handel av läkemedel eller skyddsmaterial och annan medicinsk utrustning när det gäller privata vårdgivare och andra privata aktörer, eller” och att 9 kap. 6 b § i stället ska ha följande lydelse: ”Regeringen får meddela särskilda föreskrifter om samverkan och inbördes handel av läkemedel och medicinsk utrustning när det gäller regioner och kommuner, om det i syfte att upprätthålla ett effektivt smittskydd behövs för att hantera spridning av det virus som orsakar covid-19.”
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma med förslag som innebär att enskilda som drabbas av en föreskrift som meddelas med stöd av bemyndigandet i denna lag som huvudregel ska ersättas, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska informera riksdagens partier löpande då arbete pågår inom Regeringskansliet med att ta fram nya föreskrifter med stöd av bemyndigandet och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Av regeringens proposition framgår att dagens smittskyddslagstiftning inte är tillräcklig för att möta de utmaningar som spridning av det virus som orsakar covid-19 innebär.

Enligt regeringens mening finns därför ett behov av att kunna vidta adekvata åtgärder för att lindra verkningarna av den omfattande spridningen av viruset.

Förslagen i propositionen innebär att betydande makt förskjuts från riksdagen till regeringen, dessutom på ett område där beslut kan bli mycket ingripande för enskilda. Det är därför djupt otillfredsställande att oppositionen i riksdagen, Lagrådet och remissinstanserna haft så kort tid på sig att kunna analysera förslagen.

Sverige saknar i dag lagstiftning om civila kriser. För att möta de problem och utmaningar som covid-19 innebär finns det därför ett rättmätigt behov av att komplettera lagstiftningen för att nödvändiga åtgärder ska kunna sättas in i rätt tid. Det innebär att Moderaterna kan acceptera regeringens proposition under vissa förutsättningar som utvecklas nedan. Redan nu vill dock Moderaterna lyfta behovet av att, när aktuell kris är över, under lugna och genomarbetade former ta fram en lagstiftning som går att använda vid civila kriser på samma sätt som det finns lagstöd i samband med höjd beredskap eller väpnad konflikt.

Moderaterna redogör nedan i denna motion för sin inställning principiellt och i sak.

Bakgrund

Regeringen föreslår att vissa nya bestämmelser införs i smittskyddslagen (2004:168) som innebär att regeringen ges ökad makt att agera mot spridningen av covid-19. Det handlar för det första om att regeringen ges rätt att meddela föreskrifter om förhållandet mellan enskilda och det allmänna som gäller skyldigheter för enskilda eller i övrigt avser ingrepp i enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden – men enbart om det av smittskyddsskäl behövs för att hantera spridning av det virus som orsakar covid-19. Föreskrifterna får enligt den föreslagna lagtexten avse

- tillfälliga begränsningar för folksamlingar
- tillfällig nedstängning av köpcentrum och andra handelsplatser
- tillfällig nedstängning av sociala och kulturella mötesplatser, såsom barer, nattklubbar, restauranger, kafeterior, gym- och sportanläggningar, bibliotek, museer och allmänna samlingslokaler
- tillfällig nedstängning eller andra begränsningar i fråga om transporter eller att använda infrastruktur, såsom hamnar, flygplatser eller buss- eller järnvägsstationer
- tillfälligt möjliggörande av inbördes handel eller omfördelning av läkemedel eller skyddsmaterial och annan medicinsk utrustning när det gäller privata vårdgivare och andra privata aktörer eller
- tillfälliga åtgärder av annat liknande slag.

I propositionen finns vidare ett förslag om att regeringen ska ges rätt att meddela särskilda föreskrifter om inbördes handel eller omfördelning av läkemedel och annan medicinsk utrustning när det gäller regioner och kommuner, men enbart om det i syfte att upprätthålla ett effektivt smittskydd behövs för att hantera spridning av viruset.

Lagen ger inte regeringen rätt att besluta om föreskrifter som strider mot grundläggande fri- och rättigheter. Det införs vidare en bestämmelse som tydliggör den enskildes rätt att överklaga beslut till domstol.

Regleringen föreslås träda i kraft den 18 april 2020 och upphöra att gälla vid utgången av juni 2020.

Principiella utgångspunkter och värderingar

I denna allvarliga pandemi är det helt centralt att försöka stoppa och förhindra allvarlig smittspridning av covid-19. Det är också viktigt att undvika att ekonomin och tryggheten för den enskilde, för företaget och för den samlade samhällsekonomin helt går förlorad. Därmed sätts stora värden på spel i denna kris. Det handlar bokstavligen om liv eller död men också om konkurser och livsverk som går förlorade. Då är det viktigt att stoppa och hindra eskalerande smittspridning, men också att helt centrala värden såsom äganderätt och rätt till ekonomisk ersättning säkerställs när individer och företag drabbas av konkreta inskränkningar till följd av regeringens eller myndigheters beslut.

Säkerställande av rättssäkerhet

Givet den maktförskjutning som föreslås ske från riksdag till regering är det helt nödvändigt att lagen är tidsbegränsad. Som framgår av lagförslaget måste regeringens föreskrifter som beslutas med stöd av lagen vidare hålla sig inom de gränser som ges av bl.a. våra grundlagar och Europakonventionen. Regeringen måste därtill bedöma om föreskrifter som antas är lämpliga, nödvändiga och proportionerliga i förhållande till det syfte som ska uppnås. Det är också viktigt att den enskildes rätt att överklaga beslut till domstol tydligt framgår av lagförslaget.

Det har dock funnits starka skäl att komplettera det ursprungliga lagförslag som delades med oppositionen – inte minst för att åstadkomma en rimligare balans mellan riksdag och regering, detta särskilt som de beslut som regeringen kommer att kunna fatta med stöd av lagen kan bli mycket ingripande för enskilda.

Det är därför positivt att regeringen – efter Moderaternas synpunkter – infört en s.k. underställandemekanism i propositionen, vilket helt saknades i det första utkast till lagrådsremiss som tillställdes Moderaterna. Efter Moderaternas krav har det numera införts ett krav på att regeringens föreskrifter enligt lagen ska underställas riksdagen genom att en proposition läggs fram till riksdagen där regeringen föreslår att riksdagen godkänner regeringens föreskrifter (jfr t.ex. prop. 2011/12:146 Skyddsåtgärder för trafikavgifter lagrade för brottsbekämpande ändamål och prop. 2002/03:131 Svår akut respiratorisk sjukdom [SARS]). Efter synpunkter från både Moderaterna, Lagrådet och ett antal remissinstanser har regeringen vidare infört ett tydligt krav på att underställandet ska ske ”omedelbart”. Så som Lagrådet anför innebär det att underställandet normalt sett ska ske samma dag, men i vart fall senast efterföljande veckodag – vilket även framgår av propositionen. Därtill har regeringen i propositionen hört sammat Moderaternas krav på att regeringen alltid ska kombinera ett underställande av proposition med förslag på att dessa behandlas med förkortad motionstid.

Det är positivt att regeringen gått Moderaterna till mötes i ovan angivna avseenden. Den underställandemekanism som nu läggs fram motiveras av att den föreslagna lagen medför att betydande makt förskjuts från riksdagen till regeringen, att detta sker på områden som kan få stora konsekvenser för enskilda samt att detta har skett med stor hastighet utan en sedvanlig beredningsprocess.

Ersättningsfrågor

Det är uppenbart att de särskilda föreskrifter som regeringen beslutar om med grund i den föreslagna lagen kan komma att medföra betydande inskränkningar för enskilda

personer och näringsidkare. Det är grundläggande för den här typen av regelverk att tydligt reglera möjligheterna till ersättning för enskilda – individer och företag – som drabbas av regeringens föreskrifter. Det är härvid centralt att skilja mellan å ena sidan breda stödpaket och å andra sidan ersättning som tillerkänns enskilda individer och företag som drabbats av konkreta inskränkningar till följd av myndigheters eller regeringens beslut. Moderaterna konstaterar att ett stort antal remissinstanser instämmer i bedömningen att en ordning för ersättning för enskilda som drabbas av regeringens föreskrifter måste läggas fast (se remissvaren från bl.a. Svensk Handel, Sveriges Apoteksförening, Svenskt Näringsliv, Oriola, Visita, Privattandläkarna och Svensk Dagligvaruhandel).

I det ursprungliga lagförslaget som regeringen delade med oppositionen saknades helt referenser till ersättningsfrågan. Efter påtryckningar från Moderaterna införde regeringen en skrivning om kompensatoriska åtgärder i lagrådsremissen som – efter ytterligare påtryckningar från Moderaterna – blivit något skarpere i propositionen. Även om det är positivt att regeringen nu ändå lyfter ersättningsfrågan så är det långt ifrån tillräckligt.

Tyvärre har regeringen nöjt sig med att i propositionen uttala att ”olika kompensatoriska ekonomiska åtgärder med anledning av eventuella förordningar ska övervägas i samband med att de enskilda eventuella föreskrifterna om åtgärder tas fram”. Enligt Moderaternas mening måste det tydliggöras att enskilda som drabbas av en föreskrift som meddelas med stöd av bemyndigandet i den nu föreslagna lagen som huvudregel ska ersättas. Detta är i grund och botten en konstitutionell fråga. Enskilda som drabbas av direkta statliga ingrepp ska kompenseras, också när det som i det aktuella fallet handlar om ingrepp som motiveras av starka allmänna intressen.

Både Danmark och Norge har infört liknande system kopplade till liknande typer av lagstiftning. Enligt Moderaternas mening bör det därför tydligt framgå att en enskild – person eller företag – som drabbas av regeringens föreskrifter enligt lagen som huvudregel ska ersättas. I vilken form, på vilket sätt och i vilken omfattning ersättning ska utgå får övervägas vidare. Det centrala är dock att tydligt slå fast att staten har en skyldighet att ersätta direkta statliga ingrepp som riktas mot enskilda.

Omfördelning av läkemedel och medicinsk utrustning

Moderaterna noterar att Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) – som representerar landets samtliga 21 regioner och 290 kommuner – i sitt remissvar tydligt avstyrkt den del av förslaget som avser att regeringen ska få meddela föreskrifter om omfördelning av läkemedel och medicinsk utrustning utöver befintlig reglering på området. Detta tydliga avstyrkande har skett i bred politisk enighet. I SKR:s arbetsutskott, som beslutat om remissvaret, ingår Socialdemokraterna, Moderaterna, Centerpartiet, Kristdemokraterna, Liberalerna och Vänsterpartiet. Även Miljöpartiet har meddelat att de står bakom remissyttrandet.

I SKR:s remissvar till lagförslaget anges vidare bl.a. följande: ”SKR vill kraftfullt understryka att myndigheterna inte har kapacitet eller kompetens att hantera omflyttning av resurser mellan regioner och kommuner och att sådana åtgärder inte är ändamålsenliga för att säkerställa tillgång till läkemedel och utrustning. SKR vill betona vikten av att ansvars-, närhets- och likhetsprinciperna och det geografiska områdesansvaret fortsatt ska gälla.”

Mot bakgrund av denna skarpa kritik finns – enligt Moderaternas mening – anledning att ifrågasätta om det är befogat att ta initiativ till så långtgående förändringar som

det nu är frågan om mitt i en pågående kris. Av samma skäl bör lagförslaget även ändras i den del som rör omfördelning av skyddsmaterial och annan medicinsk utrustning när det gäller privata vårdgivare och andra privata aktörer. Vi ser dock ett behov, när pandemikrisen väl är över, av att se över befintlig lagstiftning och regelverk i syfte att klargöra ansvar, befogenheter och fullgod nivå gällande beredskap för framtida kriser att hantera.

Så som SKR påpekar i sitt remissvar finns redan juridiska möjligheter till samverkan mellan regionerna. I sammanhanget ska också nämnas att flera remissinstanser påpekat att regeringen inte motiverat varför de bemyndiganderegler som redan finns i smittskyddslagen i dag inte är tillräckliga.

Det saknas mot denna bakgrund anledning att göra någon annan bedömning än den som ett enigt SKR gjort. Lagförslaget bör därför ändras i enlighet med SKR:s remissvar. Det innebär att lagförslaget i den del som rör omfördelning av läkemedel och medicinsk utrustning bör strykas.

Det innebär att regeringens förslag till lag om ändring i 9 kap. 6 a § första stycket 5 smittskyddslagen (2004:168) i stället ska ha följande lydelse: ”tillfälligt möjliggörande av inbördes handel av läkemedel eller skyddsmaterial och annan medicinsk utrustning när det gäller privata vårdgivare och andra privata aktörer, eller”. Det innebär vidare att regeringens förslag till ändring i 9 kap. 6 b § smittskyddslagen i stället ska ha följande lydelse: ”Regeringen får meddela särskilda föreskrifter om samverkan och inbördes handel av läkemedel och medicinsk utrustning när det gäller regioner och kommuner, om det i syfte att upprätthålla ett effektivt smittskydd behövs för att hantera spridning av det virus som orsakar covid-19.” För det fall myndigheterna ska kunna ta ett större ansvar för nationellt resursutnyttjande av läkemedel och medicinsk utrustning krävs att regeringen förmår klargöra hur processen ska kunna vara transparent från avrop till leverans samt beskriva vilka principer som ska gälla avseende prioriteringar. Om staten mitt under pågående kris ska ta på sig ansvaret för att flytta på och omfördela läkemedel och medicinsk utrustning måste frågan om hur denna prioritering ska gå till och genomföras besvaras utförligt. Vem ska ta detta ansvar och hur garanteras rätt kompetens för uppgiften? Hur säkerställs att regionerna fullt ut blir involverade? Hur fördelas det formella ansvaret i olika hänseenden mellan olika statliga och regionala aktörer? Moderaterna anser inte att den analys som regeringen gör i propositionen har tillräcklig precision för att kunna ligga till grund för det aktuella bemyndigandet.

Nu krävs att regeringen tar ansvar för den fortsatta processen

Det bör tydliggöras att regeringen löpande kommer att informera riksdagens partier då arbete pågår inom Regeringskansliet med att ta fram nya föreskrifter som är tänkta att beslutas med stöd av den nya lagstiftningen och bemyndigandet.

Ulf Kristersson (M)

Tobias Billström (M)

Jessika Roswall (M)

Hans Wallmark (M)

Karin Enström (M)

Elisabeth Svantesson (M)

Lars Hjalmered (M)

Johan Forssell (M)

Lotta Finstorp (M)

Saila Quicklund (M)

Camilla Waltersson Grönvall (M)

Mats Green (M)

Sten Bergheden (M)